

SEC VI. 2	Prvky a ich anorganické zlúčeniny
SEC VI. 2. 6	p ¹ prvky Triely

Cieľové požiadavky**Obsahový štandard:** Sklo, sklársky a keramický priemysel. Cement.**Výkonový štandard:**

- Uviest výskyt Al a ich zlúčenín v prírode
- Odvodiť na základe elektrónových konfigurácií a elektronegativity charakteristické typy väzieb a väzbovosť Al
- Opísať fyzikálne vlastnosti Al (skupenstvo, elektrická vodivosť, tvrdosť, rozpustnosť, alotropické modifikácie, amorfné formy) a z nich vyplývajúce využitie.
- opísať výrobu hliníka elektrolyzou z Al₂O₃
- Aplikovať poznatky o redoxných vlastnostiach Al pri zápise rovníc výroby kovov (aluminotermia).
- Vysvetliť podstatu pasivácie Al koncentrovanou HNO₃
- Základné zlúčeniny pre keramický priemysel
- Poznať vlastnosť hydroxidu hlinitého

Triely

- p¹prvky, III.A ,13.skupina
- neprechodné prvky polokovy/ kovy
- na valenčnej vrstve 3 elektróny

ns² np¹

Výskyt

1.voľný (elementárny)	nie, 3.najrozšírenejší prvok
2.viazaný	Iba v anorganických zlúčeninách

Minerály a horniny: bauxit AlO(OH), Al₂O₃·2 H₂O, kryolit Na₃[AlF₆], hlinítokremičitany (sľuda, živec KAlSi₃O₈/NaAlSi₃O₈), korund Al₂O₃, rubín, zafír, kaolín

Vlastnosti**Fyzikálne vlastnosti**

- Striebrobiely, lesklý, ľahký, kujný, ťažný kov
- Dobrá tepelná a elektrická vodivosť
- Mäkký, málo pevný (pevnosť získava pridávaním kovov Mn, Mg, Cu- zliatina **dural**)

Chemické vlastnosti

1. oxidačné číslo: III
2. väzbovosť: trojväzbový, maximálne šesťväzbový

3. typy väzieb

Kovalentné	silno polárne AlCl ₃ (kvôli malej elektronegativite), energeticky nevýhodné
Iónové	AlF ₃
Koordináčné	[Al(H ₂ O) ₆] ³⁺ hydratovaný kation, [AlF ₆] ³⁻

4. **amfotérnosť**- pozor na výber čistiacich prostriedkov

5. **redoxné vlastnosti**- redukčné účinky, neušľachtilý kov

6. **reaktívnosť**

- no citlivý na ortuť a jej zlúčeniny (pokryje sa vrstvou hydratovaného Al_2O_3)
- práškový hliník horľavý (*hliníkové predmety nie*)
- z oxidov odoberá kyslík- aluminotermia

7. **odolnosť** voči korózii (*pokrýva sa vrstvičkou oxidu a hydroxidu- pasivácia*)

Pasivácia

- Povrchová úprava kovov
- ponorenie kovov (Fe, Sn, Cr, Ni, Al) do koncentrovanej **kyseliny dusičnej**
- na povrchu vzniká tenká vrstva oxidu (*niekedy až hydroxid*)

Význam

- ochrana kovu- zabránenie korózii, predĺženie trvácnosti
- zmena vzhľadu kovu (lesk)

Využitie

1. **Aluminotermia**

- využitie vysokej afinity hliníka ku kyslíku a jeho redukčných schopností (*odoberá kyslík z oxidov*)
- získavanie kovov z ich oxidov, **aluminotermické zväranie**- exotermická reakcia termitu (hliník s oxidom železa)- *teplota 3000°C a viac roztaví kov a dobre sa spája*
- *získavané kovy Mn, Cr, V, Mo*

2. **Výroba predmetov každodennej potreby**- alobal, plechovky, zubné pasty, nátery, viečka jogurtov, obaly syrov, čokolády, lyžiarske palice, okná, tyčky stanu, tetrapaky, obaly na nápoje

3. **Konštrukčný materiál**- automobily, lode, lietadlá (z *duralu*)- *výrobky ľahké, no s malou mechanickou záťažovou odolnosťou*

4. **Kozmetika**- pigment na dosiahnutie strieborného lesku, deodoranty, zubné pasty

5. **Keramický priemysel**- porcelán (výrobok z kaolinitu- zmesi Al, Si, O, H) , tehly, hrnce

Výroba- elektrolýza taveniny oxidu hlinitého

- surovina- hliníková ruda- **bauxit** $\text{AlO}(\text{OH})$
- kryolit $\text{Na}_3[\text{AlF}_6]$ (*tavidlo, na zníženie teploty tavenia*)
- uhlíkové elektródy, teplota 950°C

1. Bayerová metóda- získanie čistého oxidu z bauxitu

2. Elektrolýza taveniny Al_2O_3

+ anóda	- katóda
Sumárna rovnica:	

Zlúčeniny

Oxid hlinitý (korund)

- výroba **syntetických rubínov**- ložiská presných strojov (*hodinky, kompas, lasery*)
- katalyzátor v organickej syntéze
- zubné pasty (*odstránenie zubného povlaku, zastavenie krvácania*)
- krémy na opaľovanie
- súčasť keramických hlín
- brúsny a žiaruvzdorný materiál
- klenotníctvo- polodrahokamy- odrody korundu- rubín, zafír, drahokamy- smargd, aquamarín

Síran hlinitý- textilný a papierenský priemysel, úprava vody čírením, moridlo

Chlorid hlinitý- katalyzátor v organickej syntéze (*Lewisová kyselina*), antiperspirant

Hydroxid hlinitý- očkovacie vakcíny (*zvýšenie účinnosti*), výroba duralu, stavebníctvo, obalový materiál v potravinárstve

Octan hlinitý- octanová masť (*opuchy- poštípánie hmyzom, zápaly zvukovodov, poúrazový stav...*)

Síran draselno- hlinitý (kamenec)

- moridlo, čistenie vody, kypriaci prášok
- dodekahydrát síranu draselno-hlinitého- adstringens- sťahuje krvácanie (*tzv. holiaci kameň*)